

بررسی ویژگی‌های روان‌شناسی مثبت در الهی‌نامه عطار

فاطمه عربها^۱، دکتر محبوبه خراسانی^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران

۲- استادیار زبان و ادبیات فارسی، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران

چکیده

الهی‌نامه عطار نیشابوری، سرشار از آموزه‌های اخلاقی، عرفانی و دینی است، که عطار در آن با بیان حکایت‌ها، داستان‌ها و تمثیل‌های گوناگون به طور مستقیم و غیر مستقیم به مسایل تربیتی و اخلاقی عنایتی ویژه داشته است. شاید بتوان گفت یکی از انگیزه‌های این گرایش، توجه ویژه عطار به «انسان» بوده است، که از مفاهیم بنیادی شاخه‌های گوناگون علوم انسانی از جمله: ادبیات، فلسفه و روان‌شناسی به شمار می‌آیند. امروزه در نظریاتی که از سوی صاحب‌نظران روان‌شناسی مطرح می‌شود، می‌توان نکات دقیقی را دریافت که بسیاری از آن‌ها را در سخن بزرگان ادب و فرهنگ این سرزمین نیز، می‌توان ملاحظه نمود. روان‌شناسی مثبت‌گرا با تکیه بر استعدادها و توانایی‌های انسانی، به جای تمرکز بر بیماری‌ها، جای خود را در بین ادبیات و فرهنگ بشری گشوده است، تا جایی که، با کمی دقت می‌توان ردپای آن را در متون ادبی اقوام مختلف جست. پژوهشگران روان‌شناسی مثبت‌نگر توانمندی‌های انسان را در شش گروه: خرد و دانایی، شجاعت، نوع‌دوستی، عدالت، اعتدال و تعالی با عنوان فضیلت‌های همه جا حاضر، طبقه‌بندی کرده‌اند و برای هر کدام قابلیت‌هایی (در مجموع بیست و چهار قابلیت) برشمرده‌اند. از آن جا که بررسی و تحلیل همه‌ی این فضیلت‌ها و قابلیت‌ها به همراه استخراج شواهد از حوصله این مقاله بیرون است از این رو در این نوشته به چند مورد از فضیلت‌ها پرداخته شده است. بررسی اشعار و حکایت‌های الهی‌نامه عطار نیشابوری، با هدف شناسایی و تبیین مولفه‌های روان‌شناسی مثبت، هدف اصلی نگارنده در نگارش این مقاله بوده است، تا شعر عطار را از منظری دیگر مطالعه و بازبینی کرده، این تصور را از ذهن علاقه‌مندان تحلیل‌های روان‌شناسی بزدايد که آن چه غربی‌ها امروزه در قالب مفاهیم و اصطلاحات نو ارائه می‌کنند، یافته‌های نوین اندیشمندان غرب نیست، بلکه بسیاری از این دیدگاه‌ها قرن‌ها پیش با شواهد و مصداق‌های دلکش‌تر در آثار و کلام فرزندان سرزمین خودمان بیان شده است. مقاله حاضر یک تحقیق توصیفی از نوع تحلیل محتوا است، که نشان می‌دهد در الهی‌نامه هیجانات مثبت با شش فضیلت عمده و نیز با بیست و چهار قابلیت که از دل آن شش فضیلت برآمده قابل انطباق است.

واژگان کلیدی: الهی‌نامه، روان‌شناسی مثبت‌نگر، شادی، امید، خرد، روشن‌بینی و فرزاندگی، تفکر انتقادی، خلاقیت.